

MŰVÉSZET

Bérczi Szaniszló : Mezopotámiai művészetek

EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK SOROZAT 20.

Kiadja: a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest

Budapest, 2006

Mikes International: <http://www.federatio.org/tkte.html>

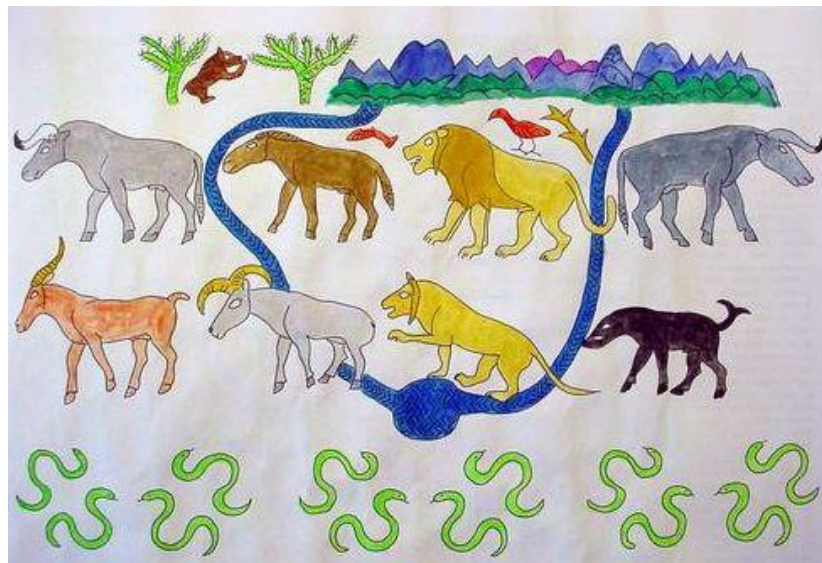
A két ősi folyamnak, a Tigrisnek és az Eufrátesznek a völgyében, az ókorban, több időszakban is, élenjáró civilizáció alakult ki. Az iskolai történelemből jól ismert Sumér Városállamok országát másfél évezreden át maguk a sumérok szervezték meg a Kr. előtti 4. évezredben. Ahogyan később a görögök esetét is ismerjük, csak egy későbbi fejlődési fokozat volt az, hogy az egyik városállam kiterjesztette fennhatóságát a többire. Ur, Uruk, Kis, Lagas is volt ilyen vezető városa Sumérnak. A Kr. előtti 2. évezredben az akkádok hódították meg a sumér városokat, majd az északi asszírok és babiloniak következtek az államszervező szerepben. Mindvégig megőrizték azonban a sumér kor vívmányait.

1. ábra. A füzet elülső borítóképe mezopotámiai uralkodói pózzal és állatküzdellemmel.

Kramer amerikai történész 27 pontban sorolja föl, hogy mai tudásunk szerint mi mindenben a sumérok voltak az elsők a városi civilizáció megteremtésében: például a korongozó fazekasságban. A legismertebb sumér vívmány azonban az írás és a csillagászat. Götz László hatalmas munkájában (Keleten kél a Nap) kimutatja, hogy a korán magas szintre emelt élelemtermelő közösségek megszervezték azt, hogy kereskedőik, telepek sorozatát alkotva, távoli vidékekről is begyűjtsék mindazt, amire a

városi civilizációnak szüksége van. A fémeket, a nemes köveket, de a fát is messze vidékről kellett a két folyam torkolatvidékére szállítani.

2. ábra. Egy nevezetes csésze felületét domborítás díszíti, melyen a két nagy folyót, a Tigrist és az Eufráteszt, valamint a háttérben a Kaukázust ismerhetjük föl.

A mezopotámiai élelemtermelő közösségek gyorsan szaporodtak és telepes rajokat bocsátottak ki. Götz László ezzel értelmetti azt a tényt, hogy Eurázsia meghatározó részét ma is ragozó nyelvű népek népesítik be. A sumérok nyelve, ahogy az a sumér írás megfejtéséből kiderült, ragozó nyelv. A legismertebb ragozó nyelvcsalád számunkra a magyar típusú nyelvek családja (hun, hanti, mansi, finn, stb.), a török nyelvek családja, de ragozó nyelv a mongol és a japán is. A telepések magukkal vitték sokrétű műveltségüket.

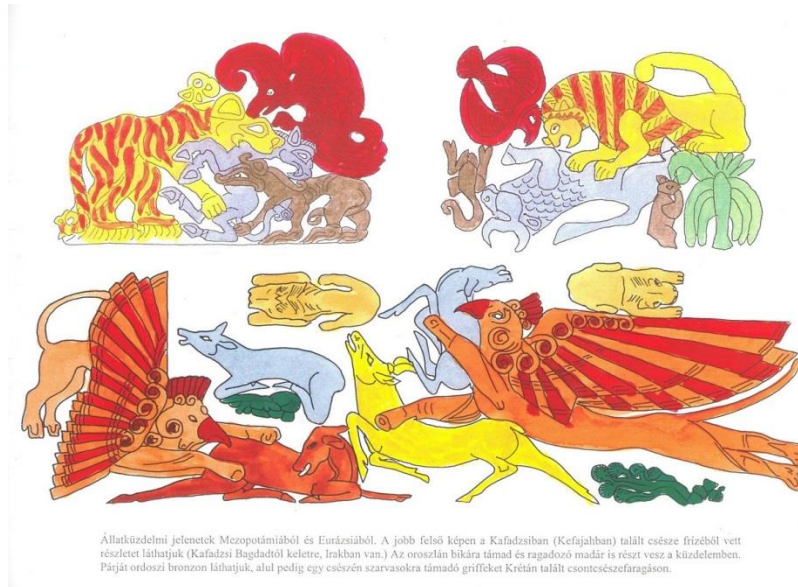

Életfajelenetek 2500 évvel ezelőtt a kelemesi kardmarkolaton és közelmúltban készült hímzésen. Az ősi kultusz kecskéinek, vagy más patás állatainak, a palma-életfát megporzó királyainak vagy szárnyas griffjeinek helyét később ragadozók, szarvasok és madarak vették át. Az alsó jelenetek pecsétengerekről valók.

3. ábra. Életfajelenetek pecsétengerekről és egy szkíta királysírban talált törőről. A magyar népművészetnek is mindmáig kedvelt témája az életfajelenet.

Ma még nem tudják pontosan a régészek azt, hogy az öntözéses földművelést is alkalmazó kultúrák milyen időrendi kapcsolatban vannak egymással, de a sumér telepések a két folyam völgyének északi részéből érkeztek és telepedtek meg a később virágzóvá tett folyamdeltákban (hasszunai ill. samarrai műveltség, Kr. e. 7. - 6. évezred). Tolszov igen réginek írta le a Közép-Ázsiában föltárt öntözéses városi kultúrákat is.

Éppen mert olyan széleskörűen kiterjed a sumér hagyaték az élet minden területére, tapasztalhatjuk, hogy a művészeti hagyományok között is számos olyan van Euráziában, amelyik visszavezethető a sumérokig: életfajelenet, állatküzdelem.

Állatküzdelmi jelenetek Mezopotámiából és Euráziából. A jobb felső képen a Kafadzsiiban (Kafajahban) talált csésze frízéből vett részletet láthatjuk (Kafadzsi Bagdadtól keletre, Irakban van.) Az oroszlán bikára támad és ragadozó madár is részt vesz a küzdelemben. Párját ordoszi bronzon láthatjuk, alul pedig egy csészén szarvasokra támadó griffeket Krétán talált csontészterefragáson.

4. ábra. Az állatküzdelmi jelenetek igen elterjedtek Euráziában. A felső páros egy hun kori B típusú szijcsat állatküzdelmi jelenetet, és ennek tematikus párját mutatja be: az utóbbit Miniajev orosz kutató találta meg egy csészén Kafadzsiiban, Mezopotámiában. Az alsó ábrán egy krétai csészéről mutatunk be igen összetett állatküzdelmet. Ez utóbbi kép a füzet hátlapján is szerepel.

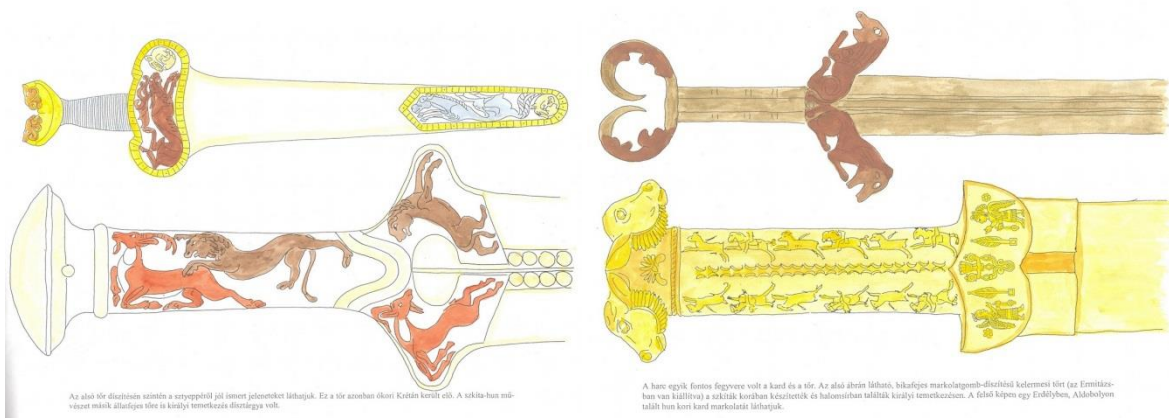
5. ábra. A madár lábú Innin sumér istennő állatok (oroszlánok) hátán áll, baglyok között. Kicsit emlékeztet erre a jelenetre a Magyargyerőmonostoron, Erdélyben, a templom falába befalazottan talált és kígyókat szoptató leányka és az oroszlánok.

A kiásott királysírokban Sumérban is találtak kocsitemetkezést, még a Kr. e. 3. évezredből, mint ahogy ezek ismertek a Kárpát-medencéből is. A tatárlaki korongok pedig azt mutatják, hogy az írásművészet is jelen volt, ebben a korai időben már, a Kárpát-medencében is. Fokozatosan bontakozik ki mindaz, aminek ma is élő hagyománya van, (vagy volt a közelmúltban) nálunk is, a Kárpát-medencében, s megtaláljuk a párját az ősi Mezopotámiában.

Évezredek át a hatalom jelképe volt a nemes állat hátán álló vezér. A perzsa király a palotájában számos ilyen szobrot oszlopként alkalmaztak. Baíra asszír pecsétgyűrű részletét láthatjuk egy harcos főjavatásának jelenetével.

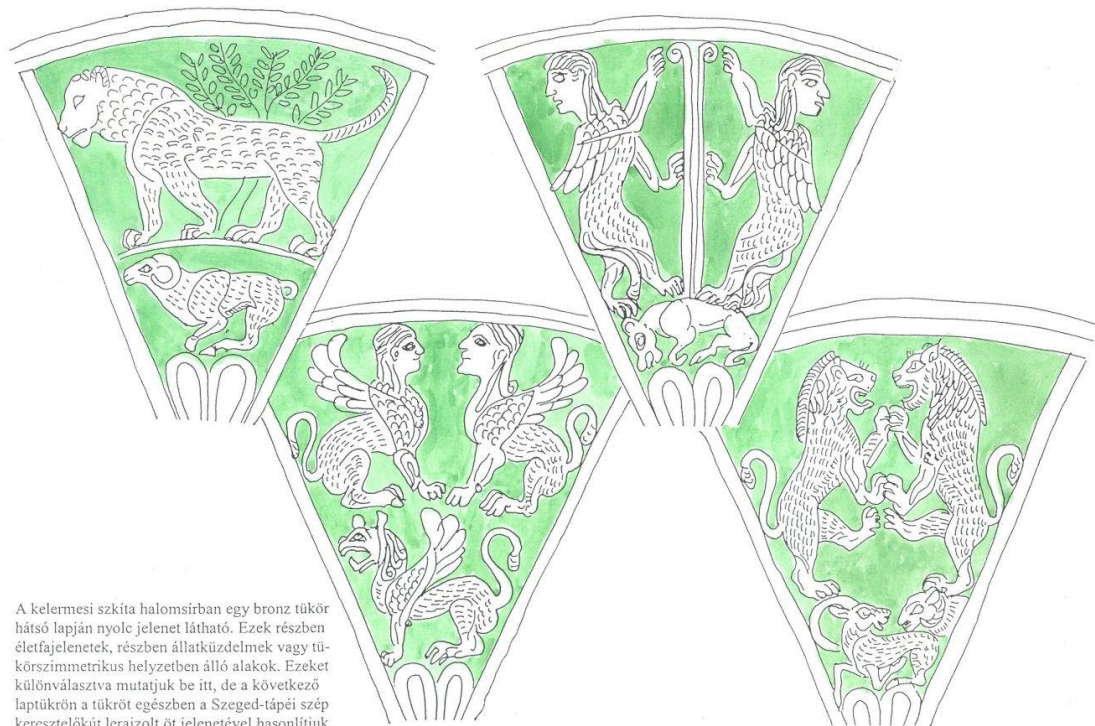
6. ábra. Sumér pecsétgyűrűken gyakran előfordulnak állatok hátán álló fejedelmek, istenalakok. Ezt az ábrázolási stílust később gyakran átvették a szomszédos műveltségek is. A pécsi dóm román kori faragásain is látunk ilyen pozitúrában angyalokat. A Magyar Posta nevű lovasbemutató, amikor a csikóslegény két ló farán áll, és még hajt maga előtt 3, vagy akár 8 lovat is, ennek az ősi uralkodási elrendezésnek az emlékét is őrizheti.

Az alás ír díszítésén szintén a szarvfejtől jól ismert jeleneteket láthatjuk. Ez a sír azonban ókori Kiritán került elő. A szkíta-hun művészet másik állatképes írás is királyi temetkezési díszítéggé vált.

A harc egyik fontos fogvorne volt a kard és a tör. Az alás ábrán látható, bikalépes markolatgomb-díszítésű kelemesi sír (az Erdélyben van kiállítva) a szkíták korában készítették és halomsírként találták királyi temetkezésén. A felső képen egy Erdélyben, Aldobolyon talált hun kori kard markolatát láthatjuk.

7. ábra. Állatküzdelen és életfajelenet szkíta és hun kori tördíszítéseken. A jobb felső, aldobolyi kardot nemrégiben a Magyar Nemzeti Múzeum Szkíta kiállításán is megcsodálhattuk Budapesten.

A kelemesi szkíta halomsírban egy bronz tükör hátsó lapján nyolc jelenet látható. Ezek részben életfajelenetek, részben állatküzdelmek vagy tükörszimmetrikus helyzetben álló alakok. Ezeket különváltan mutatjuk be itt, de a következő laptükörön a tükröt egészben a Szeged-tápei szép keresztelőkút lerajzolt öt jelenetével hasonlítjuk össze.

8. ábra. Állatküzdelmi és életfa jelenetek szerepelnek a nevezetes kelemesi szkíta királysírban (kurgánban) talált bronztükör hátlapján is.

Daczó Árpád ferences atya Csiksomlyón és környékén találta meg a Babba Mária hagyományban az ősi mezopotámiai termékenység-istennőt (holdistennőt). A ma "magyar posta" néven ismert lovasbemutató azt a virtuosus tette idézi föl, amikor a fejedelem vezérállat hátán állt. Ilyen szobrokat, kőfaragásokat ismerünk nemcsak Mezopotámiából, hanem a két folyam forrásvidékén található Urartuból is. Az oroszlanok hátán álló madárlábú termékenység-istennő egy londoni kiállításon is látható, de madárlábú leányka szoptat két kígyót a magyargyerőmonostori templom tornyába falazott szobrán is. A magyar koronázási jogar kristálygömbjén oroszlanok vannak kifaragva. E buzogány formájú jelvény ismert volt már a suméroknál is. A magyar koronázási jogar "párját" a mezopotámiai Kisben találták meg. A Kr. előtti 2600 tájáról származó buzogányfej kőfaragásán is oroszlanok "járnak körbe". Fokozatosan bontakozik ki a hagyományok széles köre, amik a műveltség rétegződésének erre az igen ősi rétegre vezethetők vissza. Ezekből mutat be néhányat legújabb füzetünk is az Eurázsiai Művészetek sorozat 20. tagjaként. A füzet olvasásához és festéséhez, majd az azt valószínűleg követő további könyvbúvárkodásokhoz is jó kedvet kíván a szerző.

Irodalom:

- [1] Bakay K. (1997, 1998, 2005): *Őstörténetünk régészeti forrásai. I. II. III.* Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc;
- [2] Bérczi Sz. (2005): *Adathorizontok Euráziában I.* TKTE-ZMTE, Budapest;
- [3] Brentjes, B. (1973): *Drei Jahrtausende Armenien.* Koehler et Amelang, Leipzig;
- [4] Csomor L. (1996): *Őfelsége a Magyar Szent Korona.* Székesfehérvár;
- [5] Daczó Á. (2002): *Csiksomlyó titka.* Pallas-Akadémia K., Csikszereada;
- [6] von Gamber O. (1978): *Waffe und Rüstung Eurasiens.* Klinkhardt und Biermann, Braunschweig;
- [7] Ghirshman, R. (1964): *Persia. From the Origins to Alexander the Great.* Thames and Hudson, London;
- [8] Götz L. (1995): *Keleten két a Nap.* Püski, Budapest;
- [9] Hajnóczy Gy. (1973): *Az építészet története. Ókor.* Tankönyvkiadó, Budapest;
- [10] Hood, S. (1978): *The Arts in Prehistoric Greece,* Norwich;
- [11] Hoppál M., Jankocics M., Nagy A., Szemadám Gy. (1990): *Jelképtár.* Helikon, Budapest;
- [12] Huszka J. (1930): *A turáni magyar ornamentika művészete.* Budapest;
- [13] Kádár, I. (1996): *Urartu. Emlékek.* (Memorabilia.) Püski, Budapest;
- [14] László Gy. (1974): *A népvándorláskor művészete Magyarországon.* Corvina, Budapest;
- [15] Maryon, H., Plenderleith, H.J. (1954): *Fine Metal-Work. In: A History of Technology* Eds: Singer, C., Holmyard, E.J., Hall, A.R. Clarendon, Oxford;
- [16] Miniaev, S. (1995): New finds of Xiongnu decorative bronzes and a problem of origin of "geometrical style" in Xiongnu art. *Archaeological News*, 4. Sankt-Petersburg;
- [17] Móser Z. (2001): *Az ősök udvarában.* Fekete Sas Kiadó, Budapest;
- [18] Rolle R. (1980): *Die Welt der Skythen.* Bucher, Luzern und Frankfurt;
- [19] Rугyenko Sz. I. (1953): Kultura naszelényija gornava Altaja v szkifszkoje vrémja. Akademiya Nauk Sz. Sz. Sz. R. Moszkva i Leningrad;
- [20] Tábori L. és Záhonyi A. (szerk.) (2010): *Megtaláltalak Mezopotámia.* Az Őstörténeti Szabad-egyetem jegyzete
- [21] Talbot-Rice, T. (1965): *Ancient Arts of Central Asia,* Thames and Hudson, New York;
- [22] Time-Life (2000): *Sumer: Az Éden városai.* Kner, Gyoma;
- [23] Tolszov Sz. P. (1950): *Az ősi Chorezm.* Hungária, Budapest;
- [24] Záhonyi A. (2005): *Ősi titkok nyomában.* Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc.

BÉRCZI, Szaniszló: Mesopotamian Art

This is the Hungarian version of the article published in English in the Journal of Eurasian Studies, July-September 2014, pp. 8-15. (<http://www.federatio.org/joes.html>)

